

„Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм”

15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб.наук. праць / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. Вип. 2 (96). С. 39–41.

***Наталія ГОЛІШЕНКО,**
викладач філологічних дисциплін,
„Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШИХ КЛАСАХ

Проблема теоретичного та практичного втілення концепції розвитку емоційного інтелекту в освітньому процесі є актуальною в контексті сучасних тенденцій педагогіки. Стосується це методики викладання як у початковій школі, так і у вищій. Вміння емпатувати, переживати емоції належить до важливих компетентностей, котрі має сформувати у здобувача освіти навчальний заклад, прагнучи відповідати сучасним стандартам та викликам часу.

Навчальні дисципліни філологічного спрямування є надзвичайно плідним підґрунтям для розвитку емоційного інтелекту. Звернімося до теоретичних аспектів поняття „емоційний інтелект”.

Емоційний інтелект (англ. Emotional intelligence) – це здатність людини орієнтуватися в емоційній сфері людського життя, фактично – це вміння усвідомлювати, впливати та коригувати власні емоції, розуміти інших людей з метою покращення навичок спілкування та побудови гармонійних стосунків. Посилення уваги у сучасній педагогічній науці до поняття «емоційний інтелект» є цілком логічним та обґрунтованим. Викликом сьогодення є необхідність осмислення проблеми зв'язку розуму та емоцій. Саме розвиток

цього типу інтелекту дозволить відшукати гармонію щодо засвоєння нових знань та власного критичного, емоційного ставлення до інформації

До теми гармонізації особистості зверталися філософи античності, розділяючи розумову, мотиваційну сферу та емоції людини. Згодом умінню знаходити спільну мову з іншими людьми дали назву „соціальний інтелект”, який Едвард Торндайк пояснював як уміння контактувати, а Девід Векслер спробував пояснити важливість емоційних складових інтелекту як вирішального компоненту успіху людини в житті.

Поняття „emotional quotient”, тобто емоційного інтелекту (EQ), вперше використали американські психологи Джон Мейєр та Пітер Селовеї у 1990-му році та пояснили як здатність відстежувати власні та чужі почуття і емоції, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для направлення мислення і дій. Але їх роботи не були в доступі у широкого загалу, оскільки поширювалися в академічних виданнях. На щастя, журналіст і талановитий письменник Деніел Гоулман, опрацювавши попередні роботи Мейєра та Селовеї, випустив книгу „Емоційний інтелект. Чому він може значити більше, ніж IQ”, де зміг передати основні ідеї, не перевантажуючи науковими поняттями, що зробило книгу більш доступною для розуміння. Гоулман доводив, що розумові здібності (IQ) впливають лише на 10-20% на досягнення успіху людиною, а все інше – це наші особисті емоційні здібності, при чому вони мають здатність змінюватися протягом життя. Емоційний інтелект він визначив як змінне поняття, яке може редагуватися за життя, в залежності від того, наскільки ми розвиваємо та покращуємо соціальні навички. Автор стверджував, що потрібно керувати собою і в цьому, в першу чергу, допоможе емоційний інтелект, який є запорукою особистого успіху.

Завдяки дослідженням Д. Гоулмана, у свідомість людей увійшла аббревіатура EQ (рівень емоційності) у сучасному розумінні, причому в значенні оцінки та виміру EI (Emotional intelligence), тобто емоційного інтелекту. У цей період було створено безліч методик вимірювання, почали з'являтися агенції, що пропагували розвиток EQ в навчанні.

„Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм”

Навчальна програма з дисципліни „українська література” у старших класах передбачає вивчення літературного процесу за хронологічним принципом, а не за тематичним, як, скажімо, у початковій школі. Це дає можливість сформувати у старшокласників розуміння літературного дискурсу певного періоду як складової історичного шляху українського народу в цілому. У десятому класі учні починають знайомитися з літературними персоналіями та зразками їх творчості періоду другої половини 19 ст., який мистецтвознавці визначають як період реалізму в українській літературі.

Вивчення творчості П. Мирного („Хіба ревуть воли, як ясла повні”), І. Нечуя-Левицького („Кайдашева сім’я”), І. Карпенка-Карого („Мартин Боруля”) репрезентує дискурс реалізму 70-80-х років 19 ст. у шкільній програмі з української літератури. Формуванню емоційного інтелекту на заняттях з вивчення зазначених тем сприятиме докладний аналіз фрагментів художніх творів з точки зору визначення ставлення учнів до вчинків та переживань персонажів. Пропонуємо складання таблиць, які б містили такі колонки: ім’я персонажа, цитата, яка його характеризує, власні емоції, пов’язані із вчинком чи переживаннями персонажа. Успішною також виявилася практика застосування на заняттях таблиці емоцій, у яку учням пропонується вписати цитати з твору за власним вибором.

Період модернізму, який охоплює вивчення творчості О. Кобилянської, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Лесі Українки, В. Винниченка та ін. є надзвичайно плідним підґрунтям для розвитку емоційного інтелекту. Пропонуємо здобувачам освіти додатково ознайомитися не лише із самими художніми текстами, а й з таким мистецьким продуктом, як екранізації творів, тобто кіно. Візуалізація твору сприяє переживанню більшого спектру емоцій у процесі вивчення навчального матеріалу. Серед перерахованих тем у доступі є екранізації новели „Камінний хрест” В. Стефаника, повісті „Тіні забутих предків” М. Коцюбинського, драми-феєрії „Лісова пісня” Лесі Українки, новели „Момент” В. Винниченка.

Опрацювання на уроках з української літератури творчості письменників періоду „розстріляного Відродження” викликає бурхливі емоції учнів саме з точки зору засвоєння біографічного матеріалу. Саме морально-етичний аспект вибору того чи іншого письменника підкоритися радянській владі чи продовжувати писати ідейнонезаангажовані твори викликає великий спектр емоцій у здобувачів освіти. Активно досліджуємо також зв'язок творів та світоглядного аспекта в біографії письменника.

Отже, формування емоційного інтелекту на заняттях з української літератури в старших класах має охоплювати як докладну роботу із самими художніми текстами, які вивчаються за програмою, так і формування власного оціночного ставлення учнів до вчинків літературних персонажів, дослідження світоглядної парадигми у біографіях письменників. Важливим також є встановлення міжпредметних зв'язків у вивченні літературного процесу з історичними реаліями життя України певного періоду. Формування емоційного інтелекту на заняттях з української літератури є перспективним напрямом сучасної педагогічної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості / Г. Березюк // Психологічні студії Львівського ун-ту. – 2008. – С. 20 - 23.
2. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості / Т.С. Кириленко. – К.: Либідь, 2007. – С. 251-254.
3. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е.Л. Носенко // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С. 95.